

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Картопля – найпродуктивніша сільськогосподарська культура помірної зони. У продовольчому балансі вона займає друге місце, тому її в народі називають другим хлібом. Для Чернігівської області картопля – це її економіка. В 1990 році на її долю припадало близько 10 % валового виробництва картоплі. Сьогодні ці параметри втрачені, галузь картоплярства має чітко виражену тенденцію екстенсифікації, яка динамічно нарощується з початку 90-х років. За таких умов необхідно дослідити причини розвалу спеціалізованого виробництва картоплі, деконцентрації посівів, зниження продуктивності праці в галузі, визначити економічний механізм формування ринку картоплі. Аналіз сучасного стану картоплярства свідчить, що без оволодіння новими методами господарювання, налагодження ефективного економічного механізму функціонування ринку картоплі неможливо подолати кризовий стан в цій галузі.

Проблеми розробки дієвих механізмів регулювання економіки, формування повноцінного ринкового середовища, ефективного функціонування ринку агропромислової продукції є актуальними для всіх країн з перехідною економікою і вже досить довгий час розробляються українськими і зарубіжними вченими: В.Я.Амбросовим, О.Ю.Амосовим, І.І.Лукиновим, П.П.Борщевським, В.І.Бойком, П.І.Гайдуцьким, В.П.Мартьяновим, О.М.Онищенком, Б.Й.Пасхавером, П.Т.Саблуком, В.Д.Савченком, М.Ф.Соловійовим, С.В.Мочерним, В.Й.Шияном, Л.М.Худолій, Ю.С.Коваленком та ін. Вивченню і узагальненню питань організації і розвитку ринку картоплі присвячені наукові праці О.М.Шпичака, Ю.Б.Білана, В.В.Коночуненка, В.С.Куценка, О.В.Сидорчука, О.Цимбалюка та ін. Проте, прикладний аспект формування ринку картоплі, а особливо створення ефективних механізмів його функціонування в умовах становлення ринкових відносин виявився недостатньо розробленим. Система функціонування ринку картоплі досі не відрегульована, недостатньо викладені точки зору про місце держави в регулюванні ринку картоплі та створенні необхідних умов для ефективного функціонування, не чітко відпрацьований взаємозв'язок виробників картоплі і переробних підприємств. В цих умовах особливої актуальності набувають методологічні обґрунтування і практичні застосування економічних важелів формування ринку картоплі, виявлення закономірностей і тенденцій розвитку картоплепродуктового підкомплексу в Україні і в Чернігівській області, опрацювання пропозицій щодо перспектив та напрямів ефективного функціонування ринку картоплі. Актуальність розв'язання питань теоретичного і практичного значення зумовила вибір теми дослідження, його мету, задачі і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою тематики науково-дослідних робіт Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва, зокрема у відповідності до наукової тематики кафедри статистики і економічного аналізу: “Розробити пропозиції по удосконаленню методики аналізу виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств і заходи підвищення ефективності їх використання в умовах аграрної реформи” згідно з Державною науково-технічною програмою “Ринкова трансформація аграрної сфери економіки” (№ ДР 0198U007200). На різних етапах виконання окремі розділи роботи були складовою теми наукового дослідження кафедри управління в АПК “Визначення стану та шляхів удосконалення функціонування господарського механізму, поліпшення підготовки фахівців агропромислового комплексу з метою підвищення ефективності операційних систем підприємств” (№ ДР 0102U001837).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка економічного механізму формування і функціонування ринку картоплі, який би забезпечив динамічний розвиток галузі картоплярства і суміжних з нею галузей в умовах реструктуризації економіки та реформування картоплепродуктового підкомплексу України на основі раціонального поєднання механізмів ринкового і державного регулювання. У відповідності з поставленою метою визначені та вирішені такі **задачі**:

- вивчити і уточнити економічний зміст категорій “ринок” та “економічний механізм”;
- узагальнити теоретичні та практичні підходи щодо формування економічного механізму АПК та агропродовольчих ринків;
- визначити роль і значення ринку картоплі у формуванні продовольчої безпеки України;
- розробити і обґрунтувати логістичну схему маркетингового дослідження та прогнозування ринку картоплі;
- дослідити сучасний стан виробництва картоплі, оцінити економічну кон'юнктуру і тенденції розвитку ринку картоплі;
- проаналізувати економічну ефективність виробництва картоплі в різних типах господарських формувань;
- визначити основні напрямки підвищення конкурентоспроможності галузі картоплярства та розвитку інфраструктури ринку картоплі;
- сформулювати задачу, вибрати і обґрунтувати критерій оптимальності, розробити економіко-математичну модель оптимізації галузевої структури в господарствах по виробництву картоплі;
- обґрунтувати складові економічного механізму формування ринку картоплі;
- здійснити прогноз розвитку ринку картоплі на перспективу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних питань економічного механізму формування і функціонування ринку картоплі, система відносин у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання картоплі і продуктів її переробки.

Об'єктом дослідження є ринок сільськогосподарської продукції як система економічних відносин сільськогосподарських товаровиробників всіх форм власності і споживачів з приводу купівлі-продажу товару.

Методика дослідження. В основу методологічної бази дослідження покладено діалектичний метод пізнання і системний підхід. Концепція авторського дослідження, прогнозування ринку і розробки стратегії управління ринками базувалась на маркетингових засадах. Достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій підтверджується розрахунками, застосуванням значного фактичного матеріалу.

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, методичні підходи вітчизняних і зарубіжних учених різних часів, наукових шкіл і напрямів з проблем ринкової економіки, механізмів прогнозування і регулювання ринків. В процесі виконання роботи були застосовані різноманітні наукові методи дослідження: абстрактно-логічний, монографічний, кореляційно-регресійний, статистичних групувань, індексів, розрахунково-конструктивний, графічний, економіко-математичний з використанням ПЕОМ та пакетів прикладних програм; широко використовувався ситуаційний, поведінковий, функціональний та інституційний аналіз.

Детальні дослідження макро- та мікроекономічного спрямування проводились на базі ринку картоплі в цілому по Україні, та в розрізі регіонів, сільськогосподарських підприємств, особистих селянських господарств.

Інформаційною базою дослідження були дані Міністерства аграрної політики України, Державного комітету статистики України і його органів на місцях про розвиток сільського господарства та картоплепродуктового підкомплексу, статистична звітність та документи управлінського і фінансового обліку сільськогосподарських підприємств, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених, матеріали наукових конференцій, семінарів, симпозіумів, наукові публікації, матеріали преси та особистих спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі комплексно досліджені економічні проблеми формування і функціонування регіонального ринку картоплі за схемою: виробництво – реалізація – споживання. Основу наукової новизни результатів дослідження складають такі положення:

- дано авторське визначення сутності ринку картоплі, адекватне предмету дисертаційного дослідження; його місця і ролі в системі АПК та формуванні продовольчої безпеки держави;

- набули подальшого розвитку теоретичні та практичні підходи щодо формування економічного механізму АПК та агропродовольчих ринків;
- вперше розроблена логістична схема маркетингового дослідження і прогнозування ринку картоплі;
- вперше на регіональному рівні комплексно вивчено кон'юнктуру ринку картоплі, встановлено особливості функціонування регіонального ринку картоплі;
- подальшого розвитку дістали напрями підвищення конкурентоспроможності галузі картоплярства, в системі яких найбільш важливими є переведення галузі картоплярства на енерго-, ресурсозберігаючу і екологічно чисту технологію та раціональні рівні концентрації і спеціалізації галузі, які в ринкових умовах не втрачають своєї значимості; напрями розвитку інфраструктури ринку картоплі;
- сформульовано задачу, вибрано і обґрунтовано критерій оптимальності, розроблено економіко-математичну модель оптимізації галузевої структури в господарствах по виробництву картоплі;
- визначено та обґрунтовано складові економічного механізму формування та функціонування ринку картоплі;
- визначені перспективні параметри виробництва картоплі в регіоні, що забезпечать внутрішні потреби та створення експортних ресурсів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновані в дисертації організаційно-економічні заходи щодо розвитку галузі картоплярства спрямовані на удосконалення організації та підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції та формування ринку картоплі. Отримані результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств і організацій, на рівні обласної державної адміністрації при формуванні та прогнозуванні міжгалузевих взаємовідносин суб'єктів ринку картоплі, як в Чернігівській області, так і в інших областях України.

Результати досліджень, пропозиції щодо економічного механізму формування і функціонування ринку картоплі схвалені та рекомендовані до впровадження головними спеціалістами Чернігівської обласної державної адміністрації (довідка № 06-03/290 від 15.09.04), фахівцями Управління сільського господарства і продовольства Менської районної державної адміністрації Чернігівської області (довідка № 01-07/870 від 17.09.04) та Чернігівської обласної науково-виробничої асоціації "Чернігівкартопля" (довідка № 14 від 16.09.04). Рекомендації, викладені в роботі, використовуються в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств Чернігівської області. Впровадження результатів дослідження у виробництво сприятиме більш ефективному використанню природно-економічного потенціалу регіону, прискоренню формуванню ринку картоплі та удосконаленню економічного регулювання ринку картоплі.

Результати досліджень використовуються при викладанні економічних дисциплін, при виконанні курсових, дипломних і магістерських робіт у Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т.Г.Шевченка (довідка від 30.08.04) та Чернігівській філії Європейського університету фінансів, інформаційних технологій, менеджменту і бізнесу (довідка від 03.09.04).

Особистий внесок здобувача полягає в розробці теоретико-методологічних та практичних аспектів формування та функціонування ринку картоплі в Україні, реалізація яких сприятиме підвищенню конкурентоспроможності галузі картоплярства в ринкових умовах господарювання. Одержані результати дослідження з теми дисертаційної роботи, огляд наукової літератури, підбір інформації та методів її обробки, статистична обробка та аналіз економічних матеріалів, висновки і пропозиції підготовлені і є особистим здобутком автора. Наукові публікації по темі дослідження виконані одноосібно.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Результати досліджень, висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Харківського національного аграрного університету (м. Харків, 1999-2004 рр.). Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися автором і одержали позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях: “Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання” (м. Харків, ХДТУСГ, 2001 р.); “Аграрна освіта і наука на початку третього тисячоліття” (м. Львів, ЛДАУ, 2001 р.); “Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК” (м. Харків, ХДАУ ім. В.В.Докучаєва, 2001 р.); “Сталість, екологізація і ефективність сільськогосподарського виробництва в умовах аграрної реформи”(м. Харків, ХНАУ ім. В.В.Докучаєва, 2002 р.); “Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, ХДТУСГ, 2002 р.); “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи” (м. Харків, ХДТУСГ, 2003 р.); “Наука і освіта ‘2004” (м. Дніпропетровськ, 2004 р.); “Сталий розвиток аграрного сектора економіки” (м. Харків, ХНАУ ім. В.В.Докучаєва, 2004 р.); “Глобальні та національні проблеми в аграрній економіці України” (м. Луганськ, ЛНАУ, 2004 р.); “Ринкові трансформації та розвиток продуктивних сил аграрного сектора” (м. Харків, ХНАУ ім. В.В.Докучаєва, 2004 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених – аграрників “Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу” (м. Харків, ДАУ, 2000 р.); І Всеукраїнській конференції студентів і аспірантів “Сучасні технології ведення бізнесу в Україні” (м. Київ, НТУ “КПІ”, 2002 р.); Всеукраїнській науковій конференції студентів, магістрів та аспірантів “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи” (м. Харків, ХДТУСГ, 2003 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи та результати досліджень опубліковані у 12 наукових роботах, загальним обсягом 2,6 ум.-друк. арк., серед них: 6 – статті у фахових виданнях, 2 – публікації у колективних монографіях, 4 – у матеріалах конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна частина дисертації викладена на 199 сторінках. Повний обсяг роботи становить 225 сторінок комп'ютерного тексту. Містить 36 таблиць, 30 рисунків, 48 додатків, документи про впровадження результатів дослідження. Список використаних джерел включає 261 найменування на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

В першому розділі „**Теоретико-методологічні питання формування ринку картоплі**” здійснено теоретичне дослідження з питань визначення економічного змісту категорій “ринок” та “економічний механізм”, аналіз підходів до формування ринку агропромислової продукції в Україні, а також вивчено історико-економічні особливості картоплярства та роль картоплі у формуванні продовольчої безпеки держави, методологічні основи маркетингового дослідження, аналізу кон'юнктури та методологію вивчення і прогнозування попиту та пропозиції на ринку картоплі.

Аналіз світової і вітчизняної думки свідчить про багатоаспектність категорії ринку. Але з усіх визначень впливає, що ринок – це обов'язковий атрибут товарного виробництва, і без нього неможливе нормальне здійснення кругообороту капіталу. Найбільш досконалими є ринки, на яких зв'язок між суб'єктами господарської діяльності, покупцями і продавцями здійснюється на основі економічної самостійності, еквівалентного обміну, рівноправності та конкуренції, а ціни формуються під впливом закону вартості, попиту і пропозиції. Ринок картоплі – це система економічних відносин виробників картоплі всіх форм власності і господарювання та споживачів з приводу її купівлі-продажу. Він функціонує в певному макроекономічному середовищі, переважно в механізмі самонастроювання, але це не виключає елементів державного регулювання.

Поняття “економічний механізм” в вітчизняній економіці є новітнім, оскільки з'явилося в економічній літературі на рубежі 70-80-х років, і розглядалось як складова частина поняття “господарський механізм”. Особливістю формування і становлення економічного механізму АПК слід вважати те, що за своєю суттю та кінцево-цільовим призначенням він має спрямовуватися не на забезпечення вузькогалузевого інтересу, а на створення всіх організаційно-економічних та соціальних умов досягнення інтегрованого, спільного, основаного на синергічному принципі інтересу. Будь-які зміни в економічному меха-

нізмі не можуть здійснюватися довільно, тим більше – спонтанно, а мають бути адекватною реакцією на поліпшення чи погіршення відтворювального процесу в агропромисловому виробництві і будуватися на всебічному використанні таких найголовніших аспектів: організаційно-управлінського, техніко-технологічного, економічного, соціального, біологічного та структурного.

Картопля має найрізноманітніше господарське призначення, а за вмістом енергетичних запасів займає п'яте місце після пшениці, кукурудзи, ячменю. Споживання картоплі на душу населення в країнах “сімки” коливається від 36 кг в Японії до 107 кг в Англії, і в середньому становить 63 кг на душу населення за рік. В Україні споживання картоплі на душу населення в 2003 р. склало 140 кг, що в 2 рази більше ніж в країнах “сімки”. Споживання картоплі в сільській місцевості на 60-75 % перевищує її споживання в міських поселеннях, оскільки в сільській місцевості частка населення із середньодушовими грошовими витратами у місяць, нижчими рівня забезпечення прожиткового мінімуму для призначення державної соціальної допомоги сім'ям становить 19,8 %, а в міських поселеннях – лише 5,5%. Це призводить до того, що жителі сільської місцевості переходять до самозабезпечення (або натуралізації виробництва).

Галузь картоплярства – це комплексна система виробничо-збутової діяльності, яка базується на управлінні, плануванні, ціноутворенні, інформаційно-рекламному забезпеченні продукції, призначеної для реалізації. Ця система потребує знання кон'юнктури ринку і спрямована на повне задоволення платоспроможного попиту.

Маркетинговий метод дослідження ринку є найбільш досконалим, найбільш повним і всебічним, адже він: охоплює елементи ситуаційного, інституціонального та інших видів аналізу; при його застосуванні можна виявити не тільки причини економічних збоїв у ринкових механізмах, а й знайти економічні резерви; дозволяє поєднувати інтереси виробника, держави і споживача продукції. Використання всіх видів аналізу дає можливість відтворити стан попиту і пропозиції на ринку певного товару, їх співвідношення.

Попит на сільськогосподарську продукцію та пропозиція її на ринку негнучкі або нееластичні до зміни цін і доходів. Найбільш оптимальним є рівноважний стан ринку, коли відсутні дефіцит і перенасичення, тобто попит дорівнює пропозиції. Тому розробка і впровадження методик вивчення і взаємодії попиту і пропозиції, вивчення ринкової рівноваги є актуальним завданням. Знаходження ринкової рівноваги важливо як для прогнозування розвитку галузі картоплярства, так і для управління ринками.

В другому розділі „Сучасний стан ринку картоплі” досліджено сучасний стан, проблеми та тенденції ринку картоплі в Україні, здійснено оцінку економічної кон'юнктури ринку картоплі в Чернігівській області, проаналізо-

вано економічну ефективність виробництва картоплі в різних типах господарських формувань.

Україна є лідером у виробництві картоплі серед країн СНД, поступаючи тільки Росії. В структурі продукції сільського господарства (в порівнянних цінах 2000 року) картопля в 2003 році займала 24,3 %, що на 4,9 % більше ніж в 2002 році і в 2,5 рази ніж в 1990 році. За 1990-2003 роки площі посадки картоплі суттєво не змінилися і коливаються в межах 1,5-1,6 млн. га, а посівні площі в Україні за цей же період скоротилися на 22,6 %. Це призвело до того, що питома вага посівів картоплі постійно збільшується.

Картоплю в Україні вирощують в усіх областях та Автономній республіці Крим, але найбільші площі посадки в 2003 році зосереджені у Вінницькій, Львівській, Чернігівській, Київській, Сумській та Житомирській областях. Крім того, за досліджуваний період суттєво скоротилися площі посіву і валові збори картоплі в зоні Полісся і Лісостепу та зросли в зоні Степу. Це відбувається при тому, що урожайність в зоні Полісся на 15-30 % вища, ніж в інших природнокліматичних зонах. Тобто залишається невирішеною проблема раціонального розміщення посівів картоплі по природнокліматичних зонах.

Аналіз агрокліматичних ресурсів показує, що вони сприятливі для одержання стабільних урожаїв картоплі практично на всій території України, але рівень виробництва картоплі на душу населення по регіонах суттєво коливається. Це дає можливість класифікувати їх на ті, що вивозять, самозабезпечуючі, і ті, які ввозять. Чернігівська область входить до першої групи, оскільки виробництво картоплі в розрахунку на душу населення перевищує 600 кг.

Дослідження регіональних цін відносно середніх значень по Україні за період 2000-2003 років показує, що на міських ринках картопля найдешевша в Житомирській, Волинській, Чернігівській, Рівненській областях (-40%), а найдорожча – в Луганській, Донецькій областях, Автономній Республіці Крим (+20%). Це важливий доказ низької територіальної мобільності картоплі як ринкового товару, і суттєвої розбіжності в рівнях доходів різних регіонів країни.

Чернігівська область займає провідну роль у виробництві картоплі в Україні. В 2003 році господарствами всіх категорій Чернігівської області вироблено 8,2 % валового виробництва картоплі в Україні. Залишаючись лідером у виробництві картоплі, Чернігівська область все-таки втратила минулі параметри, з кожним роком скорочується виробництво картоплі на душу населення (рис. 1).

В 2003 році виробництво картоплі на душу населення становило 1192 кг або 62,1 % рівня 1975 року і 63,4 % – рівня 1985 року. Це відбувається при катастрофічному зменшенні кількості населення в області. Але природний, трудовий та виробничий потенціал області дозволяє орієнтувати галузь не лише на задоволення регіональних потреб у даній продукції, а й забезпечувати значну частку потреб загальнодержавного ринку та поставляти продукцію на зовнішній ринок.

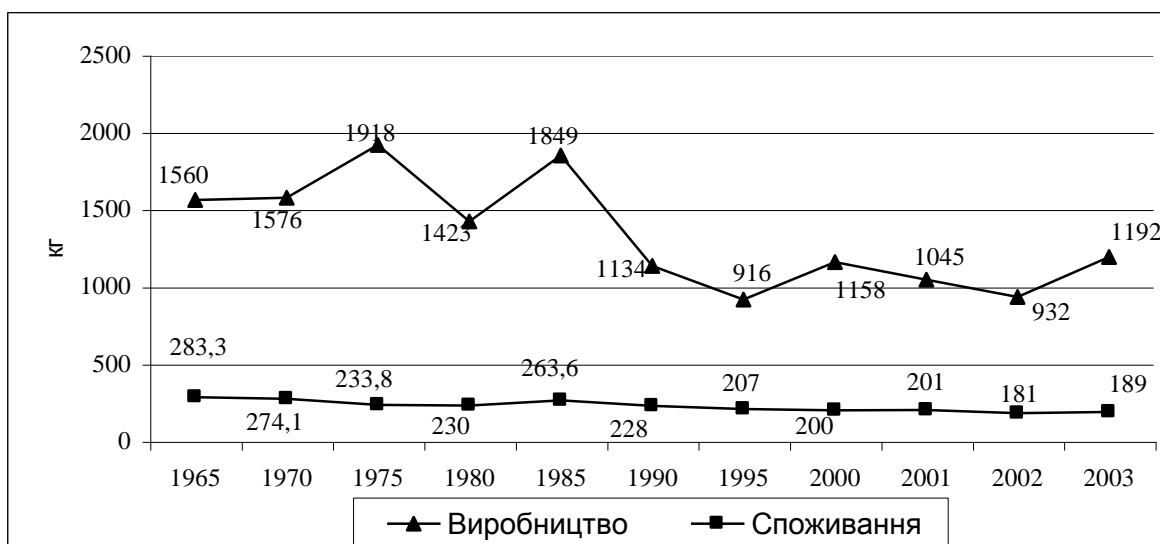

Рис. 1. Динаміка виробництва і споживання картоплі на душу населення в Чернігівській області

Конкурентоспроможність виробництва картоплі в Чернігівській області суттєво коливається в залежності від організаційно-правових форм підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники конкурентоспроможності виробництва картоплі в Чернігівській області (в середньому за 2000-2003 р.)

Показники	Урожайність, ц/га	Прямі затрати праці на 1 ц, люд.-год.	Собівартість 1 ц, грн.	Реалізаційна ціна 1 ц, грн.	Рівень рентабельності, %
Сільськогосподарські підприємства	119,7	4,7	40,70	44,64	9,7
В тому числі:					
Недержавні підприємства	118,8	4,6	40,75	44,37	8,9
з них:					
господарські товариства	125,1	4,7	40,72	46,29	13,7
сільськогосподарські виробничі кооперативи	120,9	3,6	38,63	39,24	1,6
приватні підприємства (включаючи фермерські)	103,3	6,5	44,76	42,05	-6,1
Державні підприємства	133,3	6,5	34,21	57,80	69,0

Аналіз показує, що найвищу конкурентоспроможність виробництва картоплі мають державні підприємства за рахунок високих цін реалізації на насінний матеріал та низької собівартості, але питома вага їх в загальній кількості картоплесюючих підприємств не перевищує 4 %. Серед недержавних підприємств найвищу конкурентоспроможність виробництва картоплі мають господарські товариства.

Пропозиція картоплі в Україні і в Чернігівській області, зокрема, представлена практично її власним виробництвом, а останнє, в свою чергу, – господарствами населення. Переміщення до 97 % площ в особисті господарства населення і на дачні ділянки призвело до деконцентрації посівів, зростання ви-

трат виробництва і негативно вплинуло на фітосанітарний стан галузі, оскільки домашнє господарство залишається аматорським. Затяжна економічна криза в АПК призвела до того, що в господарствах суспільного сектору зменшили внесення органічних і практично не вносять мінеральних добрив під картоплю, порушуються головні елементи технології її вирощування, використовується посадковий матеріал низької якості, не застосовуються належні засоби боротьби з хворобами та шкідниками.

В сільськогосподарських підприємствах структура реалізації картоплі у 2003 році порівняно з попереднім роком суттєво не змінилася (табл. 2), але порівняно з 1990 роком питома вага продукції, реалізованої переробним підприємствам скоротилася в 11,4 рази. При цьому зросла питома вага реалізації картоплі на ринку – на 21,2 % та за іншими каналами (комерційним структурам, на біржах, іншим державам) – на 52,8 %.

Таблиця 2

Структура реалізації картоплі в Чернігівській області по всіх каналах реалізації (у % до загального обсягу реалізації продукції)

	Роки							Відхилення (+/-) в структурі 2003 р. від		
	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2003	1990р.	2000р.	2002р.
Переробним підприємствам	83,9	12,4	7,8	46,3	36,5	7,2	7,3	- 76,6	- 39,0	+0,1
На ринку	10,3	46,9	47,0	29,4	26,8	31,4	31,5	+21,2	+2,1	+0,1
Населенню і пайовикам	5,8	23,8	19,2	7,4	5,8	8,5	8,4	+2,6	+1,0	- 0,1
За іншими каналами	-	16,9	26,0	16,9	30,9	52,9	52,8	+52,8	+35,9	- 0,1
РАЗОМ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	-

В 2003 році в Чернігівській області вирощуванням і реалізацією картоплі займалося 107 господарств, якими від реалізації картоплі отримано 1315,1 тис. грн. прибутку, що в 2,1 разів більше ніж в 2002 році, в 4,4 рази – ніж в 2001 році, але це лише 36,1 % рівня 1996 року. Починаючи з 2000 року в області намітилася тенденція до підвищення рентабельності галузі картоплярства.

В третьому розділі „Економічний механізм формуванні і функціонування ринку картоплі” розглядаються напрями підвищення конкурентоспроможності галузі картоплярства, в тому числі перспективи виробництва екологічно чистої картоплі; проведена оптимізація галузевої структури в спеціалізованих підприємствах по виробництву картоплі; розроблено напрями розвитку інфраструктури ринку картоплі; визначено та обґрунтовано складові економічного механізму формування ринку картоплі; здійснено прогноз розвитку ринку картоплі на перспективу.

Формування ринку картоплі неможливе без підвищення конкурентоспроможності виробництва картоплі. Для підвищення конкурентоспроможності виробництва картоплі, необхідно вирішити наступні проблеми: підвищити уро-

жайність товарної картоплі в 1,5-2 рази і поліпшити її якість за рахунок збільшення обсягів виробництва нових високоврожайних сортів з високими споживчими і технологічними якостями, удосконалення насінництва, укріплення матеріально-технічної бази і застосування інтенсивних технологій; поетапно розвинути первинне насінництво і систему сертифікації насінневої картоплі, запровадити високоефективну технологію вирощування картоплі з використанням сучасної техніки; знизити втрати при зберіганні за рахунок модернізації баз зберігання; об'єднати фінансові, наукові, виробничі і матеріальні ресурси України для концентрації картоплярства в найбільш сприятливих природно-кліматичних, ґрунтових і економічних зонах і переводу його на інтенсивний шлях розвитку з використанням останніх досягнень сучасної науки, нової техніки і технологій, а також економічних важелів ринкової економіки.

В умовах виходу з економічної кризи, в якій опинився аграрний сектор економіки України, впровадження раціональної галузевої структури є важливим засобом максимізації прибутку в сільськогосподарських підприємствах, оскільки не потребує значних додаткових вкладень. В результаті оптимізації галузевої структури з допомогою економіко-математичних методів виявлено, що в типових господарствах по виробництву картоплі доцільно підвищити питому вагу посівів картоплі до 8-10 %, а в спеціалізованих – до 15 %; в структурі валової продукції сільського господарства в порівняних цінах 2000 року картопля повинна становити в типових господарствах – 31-32 %, в спеціалізованих – 52-53 %, а в структурі товарної продукції – 26-30% і 40% відповідно.

Завдяки повноцінному ринковому середовищу і налагодженій інфраструктурі аграрної сфери можна досягти значного підвищення конкурентоспроможності виробництва картоплі при мінімумі інвестицій. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 9.07.1999 для налагодження стійких зв'язків між товаровиробниками та споживачами необхідно створити мережу місцевих, регіональних і міжрегіональних оптових продовольчих ринків, які здійснювали б постачання між регіонами картоплі, сприяли ефективному її просуванню до кінцевого споживача. Саме в умовах, коли забезпечуватиметься контрольованість ринку картоплі через вільний доступ всіх товаровиробників і споживачів на продовольчий ринок та до інформації про його кон'юнктуру, повною мірою зможуть проявитися переваги нових форм господарювання для всіх форм власності.

Раціонально організований ринок картоплі включає декілька ланок: по-перше – підприємства, які забезпечують вирощування картоплі; по-друге – установи, що просувають товар на ринок – товарні біржі, агроторгові доми, виставки-ярмарки та інші; по-третє – організації і служби з контролю і якості картоплі, а також ціновий моніторинг та фінансово-кредитну підтримку; по-четверте – попит на продукцію переробними підприємствами, населенням

та іншими галузями. Але, щоб кожне підприємство з відповідною впевненістю могло вступити в організоване конкурентне середовище, йому потрібно мати чітку програму маркетингових дій та розробити бізнес-план.

У майбутньому основними постачальниками картоплі на ринок в Україні будуть сільськогосподарські підприємства з приватною власністю на засоби виробництва і колективною формою господарювання. Із зміцненням сільськогосподарських підприємств і економіки країни в цілому виробництво картоплі в господарствах населення буде скорочуватися. Крім того, на нашу думку, справа з розвитком особистих селянських господарств ускладнюється зі вступом України до СОТ. На місце розрізаних видів аграрної і промислової діяльності на село повинно прийти інтегроване агропромислове виробництво, яке сприятиме комплексному багатопрофільному розвитку села, дозволить відкрити на селі нові робочі місця, підвищити рівень життя сільського населення.

Для розвитку картоплепереробної галузі в Україні необхідно: розгорнути науково-дослідні роботи по створенню сортів картоплі, придатних для переробки; забезпечити через спеціалізовані господарства картоплепереробні підприємства сировиною високої якості; розробити вітчизняну технологію виробництва нових картоплепродуктів і впровадити їх в переробну галузь; створити і налагодити на машинобудівних заводах України серійний випуск технологічних комплексів виробництва швидкозаморожених та обжарених картоплепродуктів. Спорудження картоплеперобних підприємств повинно здійснюватися в зонах спеціалізованого виробництва сировини, зокрема Менському районі.

Обсяги садіння картоплі в Чернігівській області в 2010 році повинні стабілізуватися на рівні 130,0 тис. га, в тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 35,0 тис. га, у господарствах населення – 95,0 тис. га. При цьому картоплю будуть вирощувати в усіх районах, але основними виробниками картоплі залишаються Менський та Чернігівський райони. При формуванні ринку картоплі провідне місце має бути відведене створенню регіональних обласних опорних господарств по насінництву. Тобто має бути налагоджене централізоване виробництво еліти картоплі, вирощуванням якої повинні займатися окремі господарства.

В міру формування ринку картоплі поряд із саморегулюванням економіки зберігається необхідність цілеспрямованого впливу держави на розвиток економіки. В умовах ринкової економіки держава повинна виступати творцем сортової політики в галузі картоплярства здійснюючи її через мережу науково-дослідних установ УААН та сільськогосподарських вищих навчальних закладів. Прямий та опосередкований вплив держави на формування ринку картоплі в Україні має здійснювати в таких напрямках: державно-адміністративний, ціноутворюючий та фінансовий.

Схема формування і функціонування ринку картоплі має наступний вигляд (рис. 2).

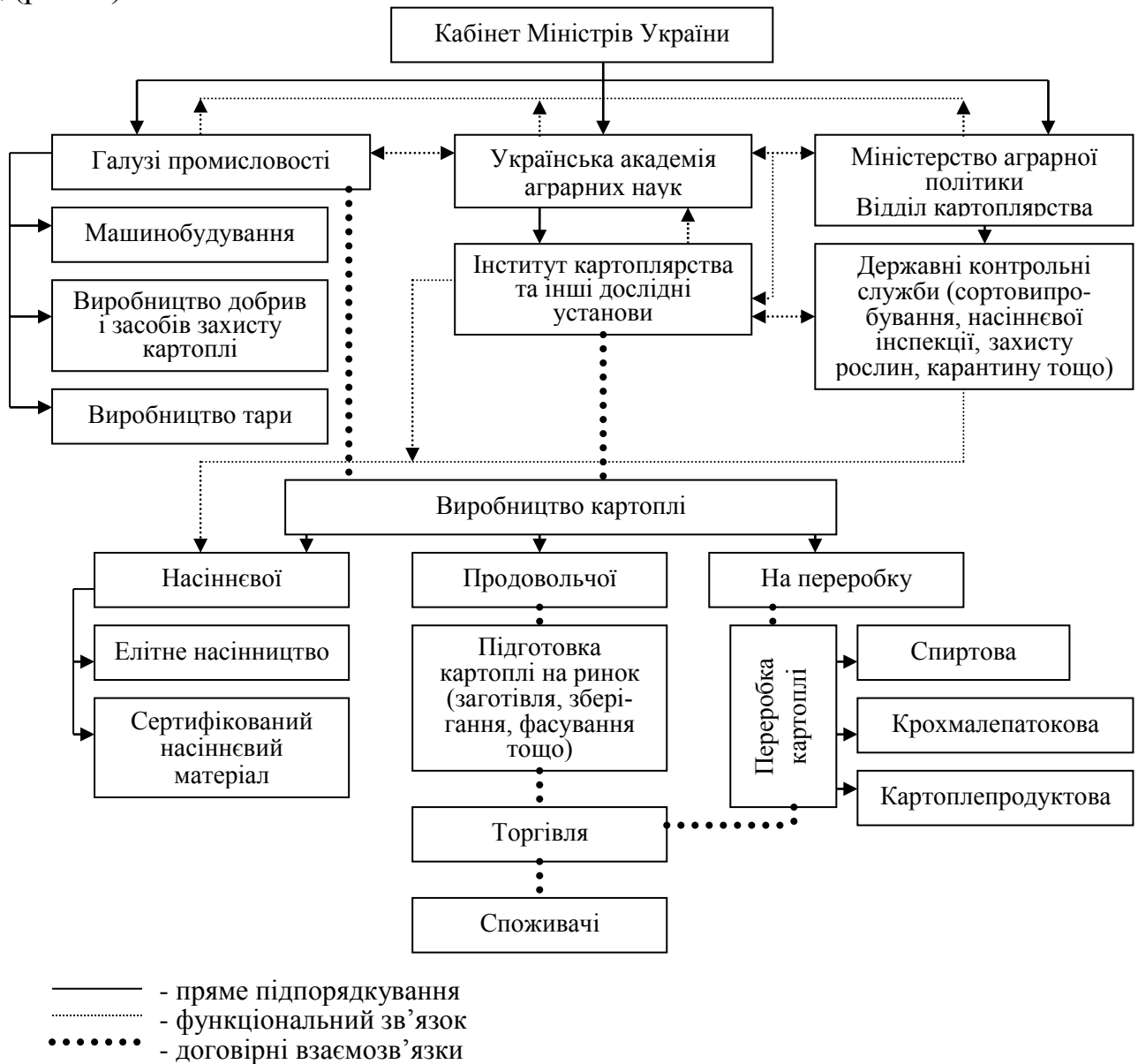

Рис. 2. Схема функціонування ринку картоплі

Картоплярство України не може знаходитися осторонь світових інтеграційних процесів. Міжнародне співробітництво в галузі картоплярства повинно розвиватися в таких напрямках: вивчення досвіду країн з високорозвиненим картоплярством (США, Польща, Германия, Нідерланди, Великобританія, Франція) і його освоєння; спільні наукові розробки з країнами близького і далекого зарубіжжя на основі дво- і багатосторонніх угод; участь в міжнародних конференціях, виставках, симпозиумах; створення спільних підприємств; передача сортів для випробування в інших країнах; надання ліцензій на виробництво насінневого матеріалу та його продажу; стажування та підготовка кваліфікованих кадрів.

Тільки товарне виробництво картоплі на базі новітніх технологій наряду з розвитком технологій селекційного процесу з залученням біотехнологічних методів створить належні передумови розвитку українського картоплярства.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційного дослідження є розробка економічного механізму формування і функціонування ринку картоплі, який би забезпечив динамічний розвиток галузі картоплярства і суміжних з нею галузей в умовах реструктуризації економіки та реформування картоплепродуктового підкомплексу України на основі раціонального поєднання механізмів ринкового і державного регулювання. Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети і завдань дослідження та дають змогу зробити наступні висновки.

1. Ринок картоплі – це система економічних відносин виробників картоплі всіх форм власності і господарювання та споживачів з приводу її купівлі-продажу. Він функціонує в певному макроекономічному середовищі, переважно в механізмі самонастроювання, але це не виключає елементів державного регулювання. Економічний механізм являє собою сукупність економічних важелів, стимулів і мір впливу на економічні інтереси підприємств для досягнення заданої цілі, направлених на збільшення виробництва і повне задоволення суспільної потреби в відповідних видах продукції на основі використання економічних законів і категорій. Економічні механізми формування різних типів ринків повинні мати свою специфіку. Крім того, слід “прив’язати” економічні механізми до певних ринків, стратегій та завдань їх розвитку на різних рівнях. Формування економічного механізму ринку картоплі має здійснюватися на основі всебічного врахування стратегічних цілей розвитку агропромислового виробництва в цілому.

2. Споживання картоплі на душу населення в Україні у 2003 році склало 140 кг, що на 12,9 % перевищує раціональні, і на 45,8 % – мінімальні норми. При 6 – кратному співвідношенні найвищого і найнижчого квінтилів за показником середньодушового доходу відмінності за показником споживання картоплі – менш ніж 1,5 – кратні.

3. Маркетингове дослідження ринку картоплі необхідно проводити в розрізі внутрішнього, зовнішнього та регіонального ринків та за такими напрямками: вивчення товарних груп, оцінка споживчих властивостей продукції та напрямів її удосконалення, дослідження кон’юнктури ринку, аналіз інституціональної структури ринку, дослідження споживача, поведінковий аналіз. Для повноти маркетингової характеристики досліджуваних товарів наведені вище характеристики доцільно доповнити такими позиціями: цінова еластичність пропозиції і попиту; еластичність попиту залежно від платоспроможності споживачів; еластичність попиту від цін на товари – замітники; встановлення супутніх товарів і їх можливої ролі при продажу товарів. Знання стану ринків, а також наявність вірогідних прогнозів їх розвитку важливі для прийняття ефективних заходів по регулюванню ринку картоплі. Рівноважний стан на ринку картоплі повинен бути встановлений на такому рівні, який би сприяв динамічному розвитку картоплярства, а не його занепаду.

4. Україна є лідером у виробництві картоплі серед країн СНД, поступаючи тільки Росії. Картоплю в Україні вирощують в усіх регіонах, але Чернігівська область займає провідну роль у виробництві картоплі. Залишаючись лідером у виробництві картоплі, вона втратила минулі параметри, але природний, трудовий та виробничий потенціал області дозволяє орієнтувати галузь не лише на задоволення регіональних потреб у даній продукції, а й забезпечувати значну частку потреб загальнодержавного ринку та поставляти продукцію на зовнішній ринок. У функціонуванні ринку картоплі України і продуктів її переробки мають місце такі негативні фактори і тенденції: диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, обмеженість кредитування, звуження ринку внаслідок переходу населення і територій на самозабезпечення, руйнування системи держзамовлення тощо. Негативні чинники з реалізації продукції спричинили руйнування оптового ринку цих продуктів. На його місці виникли стихійні продовольчі ринки, які сприяють неорганізованій посередницькій діяльності у сфері збуту і привласненню значної частини прибутку, створеного в процесі виробництва. Поряд із виробництвом товаровиробникам все більше доводиться займатися її продажем, що відволікає капітал і трудові ресурси від основної господарської діяльності. Сучасний машинно-тракторний парк аграрних підприємств потребує суттєвого поповнення і переоснащення новою сучасною технікою, яка забезпечить виробництво конкурентноспроможної сільськогосподарської продукції необхідної якості та асортименту.

5. Активне входження України в світовий економічний простір потребує розробки нової, адаптованої до ринку моделі розвитку галузі картоплярства, яка базується на досягненнях світової науки і практики, згоджених дій взаємопов'язаних сфер, галузей і підприємств, які орієнтуються на задоволення потреб покупців і швидку окупність витрат. Формування ринку картоплі неможливе без підвищення конкурентоспроможності галузі картоплярства. Головною умовою динамічного і ефективного розвитку картоплярства є інтенсифікація виробництва картоплі, пропорційність та збалансованість розвитку всіх сфер АПК, встановлення коопераційних і інтеграційних зв'язків між ними. Крім того, концепція сучасного землеробства, зокрема вирощування картоплі, передбачає екологічний підхід до сільськогосподарського виробництва.

6. Проведена нами за допомогою економіко-математичних методів і ЕОМ оптимізація галузевої структури свідчить про необхідність коригування структури посівних площ та галузевої структури. Згідно з проектним рішенням пропонується підвищити питому вагу посівів картоплі до 8-10 % в типових господарствах і до 15 % – в спеціалізованих господарствах. Зростання посівів картоплі повинно узгоджуватися з посівами зернобобових, які є кращими попередниками для неї, та розвитком скотарства або свинарства, які забезпечують галузь картоплярства органічними добривами. В структурі валової продукції сільського господарства в порівнянних цінах 2000 року картопля повинна становити: в типових господарствах – 31-32 %, в спеціалізованих – 52-53 %; а

в структурі грошових надходжень від реалізації – відповідно 26-30% і 40%. Запропонована структура посівних площ не порушує системи сівозмін, а, навпаки, приводить до її поліпшення, а галузева структура – до підвищення економічної ефективності виробництва в цілому.

7. Для формування ринку картоплі необхідно прискорити розвиток необхідної інфраструктури регіонального продовольчого ринку, яка повинна забезпечити для всіх його учасників рівні умови, прозорість і паритетність взаємовідносин у реалізації сільгоспсировини та продуктів харчування відповідно до запитів населення. Адміністративний вплив держави на розвиток ринку картоплі повинен проявлятися в контролі якості насіннєвого матеріалу, ліцензуванні нових сортів, державній підтримці селекційно-насінницьких установ, зміцненні мережі державного сортовипробування, випробуванні та реєстрації засобів захисту рослин, стимуляторів росту тощо, а також ліцензуванні торгівлі цими препаратами. З метою регулювання сортооновлення і сортозаміни картоплі доцільно щорічно формувати державний контракт на елітну та насіннєву картоплю, удосконалювати економічний механізм взаємовідносин між виробниками і споживачами цієї продукції; проводити протекціоністську політику щодо виробників посадкового матеріалу з метою обмеження негативного впливу інших держав та завоювання ринків збуту в зарубіжних країнах.

8. Встановлено, що у майбутньому основними постачальниками картоплі на ринок в Україні будуть сільськогосподарські підприємства з приватною власністю на засоби виробництва та колективною формою господарювання. Тільки товарне виробництво картоплі на базі новітніх технологій наряду з розвитком технологій селекційного процесу з залученням біотехнологічних методів створить належні передумови розвитку українського картоплярства. Обсяги садіння картоплі в Чернігівській області в 2010 році повинні стабілізуватися на рівні 130,0 тис. га. Таке зростання виробництва картоплі буде досягнуто за рахунок максимального використання природних умов для виробництва картоплі і врахування специфіки розвитку галузі, виходячи з наявного ресурсного потенціалу.

9. Стабілізація виробництва та поліпшення якості картоплі можливі при широкому впровадженні наукових розробок установ УААН та Міністерства аграрної політики України, досвіду вітчизняних і зарубіжних виробників. Лише поєднання виробництва картоплі з її промисловою переробкою та інфраструктурними підрозділами у єдиний виробничо-комерційний комплекс може вивести картоплярство на конкурентоздатний рівень. Спорудження картоплепереробних підприємств повинно здійснюватися в зонах спеціалізованого виробництва сировини.

Чернігівська область, як і все Полісся має стати центральним регіоном товарного виробництва картоплі та глибинною переробкою цієї культури в поєднанні з високорозвиненим тваринництвом з налагодженою ринковою інфраструктурою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мех Л.М. Проблеми розвитку картоплярства на Чернігівщині // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Колективна монографія в двох томах. Т.1 / За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – С. 445-447.
2. Мех Л.М. Сучасний стан і перспективи відродження картоплярства на Чернігівщині // Аграрна освіта і наука на початку третього тисячоліття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Т.ІІ. – Львів: Львівський державний аграрний університет, 2001. – С. 208-214.
3. Мех Л.М. Тенденції розвитку картоплярства на Чернігівщині // Вісник ХДАУ: збірник наукових праць Харківського державного аграрного університету імені В.В.Докучаєва. Серія “Економіка АПК і природокористування” – № 7. – 2001. – С. 237-239.
4. Мех Л.М. Роль і місце особистих господарств громадян у виробництві картоплі // Вісник ХНАУ: збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету імені В.В.Докучаєва. Серія “Економіка АПК і природокористування” – № 8. – 2002. – С.78-81.
5. Мех Л.М. Економічна кон’юнктура і тенденції розвитку ринку картоплі // Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія у чотирьох частинах. / За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. – Ч.4 Стабілізація доходів сільських товаровиробників. – К.: ІАЕ, 2002. – С. 373-376.
6. Мех Л.М. Маркетингові аспекти дослідження ринку картоплі // Сучасні технології ведення бізнесу в Україні: Матеріали І Всеукраїнської конференції студентів і аспірантів (25-27 квітня 2002 р., м. Київ) / Уклад А.П.Білошапка, О.П.Корнута, О.В.Білоусов. – Вид-во “Економіка і право”, 2002. – С. 199-200 с.
7. Мех Л.М. Роль і місце ринку картоплі в формуванні продовольчої безпеки держави // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, магістрів та аспірантів: У двох томах. – Т.1 – К.: ІАЕ УААН, 2003. – С. 344-346.
8. Мех Л.М. Економічна суть категорій “ринок” та “економічний механізм” // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – № 15. – 2003. – С. 6-11.
9. Мех Л.М. Методологія вивчення попиту на ринку картоплі // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта” 2004”. Том 15. Маркетинг та менеджмент. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 20-22.
10. Мех Л.М. Ринок картоплі України і місце Чернігівщини на ньому // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. Серія: економічні науки. – № 38-50. – 2004. – С. 112-116.

11. Мех Л.М. Картоплярство Чернігівщини: сучасний стан і перспективи розвитку // Вісник ХНАУ: збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету імені В.В.Докучаєва. Серія “Економіка АПК і природокористування” – № 4. – 2004. – С.120-124.
12. Мех Л.М. Економічна ефективність виробництва картоплі в Україні // Вісник ХНАУ: збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету імені В.В.Докучаєва. Серія “Економіка АПК і природокористування” – № 8 – 2004. – С.171-176.

АНОТАЦІЯ

Мех Л.М. Економічний механізм формування і функціонування ринку картоплі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02. – Економіка сільського господарства і АПК. – Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва, Харків, 2004.

В дисертаційній роботі викладені основні результати дослідження з розробки економічного механізму формування і функціонування ринку картоплі в умовах реструктуризації економіки та реформування картоплепродуктового підкомплексу України на основі раціонального поєднання механізмів ринкового і державного регулювання.

Досліджено економічний зміст категорій “ринок” та “економічний механізм”, вивчено методологічні основи маркетингового дослідження та аналізу кон'юнктури ринку картоплі. Проведено аналіз сучасного стану ринку картоплі України, здійснено оцінку економічної кон'юнктури та тенденцій розвитку ринку картоплі в Чернігівській області, проаналізовано економічну ефективність виробництва картоплі в різних типах господарських формувань. В роботі розглядаються напрями підвищення конкурентоспроможності виробництва картоплі, розроблено заходи щодо розвитку інфраструктури ринку картоплі; визначено та обґрунтовано складові економічного механізму формування ринку картоплі.

Ключові слова: ринок, економічний механізм, картоплярство, картоплепродуктовий підкомплекс, ринок картоплі, кон'юнктура ринку.

АННОТАЦИЯ

Мех Л.М. Экономический механизм формирования и функционирования рынка картофеля. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02. – Экономика сельского хозяйства и АПК. – Харьковский национальный аграрный университет им. В.В.Докучаева, Харьков, 2004.

Диссертация посвящена исследованию теоретических основ и разработке экономического механизма формирования и функционирования рынка карто-

феля, который бы обеспечил динамическое развитие отрасли картофелеводства и сопредельных с ней отраслей в условиях реструктуризации экономики и реформирования на основе оптимального сочетания механизмов рыночного и государственного регулирования.

В диссертационной работе проведено теоретическое исследование по вопросам определения экономического содержания категорий “рынок” и “экономический механизм”, осуществлен анализ существующих подходов к формированию рынка агропромышленной продукции в Украине, а также изучено историко-экономические особенности картофелеводства и роль картофеля в формировании продовольственной безопасности государства, методологические основы маркетингового исследования и анализа конъюнктуры рынка картофеля, методологию исследования и прогнозирования спроса и предложения на рынке картофеля.

Исследованиями подтверждено, что экономические механизмы формирования различных типов рынков должны иметь свою специфику. Следует “привязать” экономические механизмы к определенным рынкам, стратегиям и задачам их развития на различных уровнях. Формирование экономического механизма рынка картофеля должно осуществляться на основе всестороннего учета стратегических целей развития агропромышленного производства в целом.

В работе исследован рынок картофеля в Украине и место Черниговской области на нем, осуществлена оценка экономической конъюнктуры рынка картофеля в Черниговской области, проанализирована экономическая эффективность производства картофеля в разных типах хозяйственных формирований. В процессе изучения современного состояния рынка картофеля установлено, что в функционировании рынка картофеля Украины и продуктов его переработки имеют место такие отрицательные факторы и тенденции: диспаритет цен на промышленную и сельскохозяйственную продукцию, сужение рынка вследствие перехода населения и территорий на самообеспечение, разрушение системы госзаказа и т.п. Переход производства картофеля в частный сектор привел

к ограничению использования достижений НТП в картофелеводстве, а это сдерживает развитие отрасли.

Анализ современного состояния уровня развития картофелеводства свидетельствует, что без овладения новыми методами хозяйствования, отлаживания эффективного экономического механизма функционирования рынка картофеля невозможно преодолеть кризисное состояние в этой области.

В работе рассматриваются направления повышения конкурентоспособности производства картофеля, в том числе перспективы производства экологически чистой продукции картофелеводства; разработаны направления развития инфраструктуры рынка картофеля; определены и обоснованы составные экономического механизма формирования рынка картофеля; осуществлен прогноз развития рынка картофеля на перспективу.

В диссертации с помощью экономико-математических методов и ЭВМ проведена оптимизация отраслевой структуры в картофелеводческих предприятиях. Установлено, что возрастание посевов картофеля должно согласовываться с посевами зернобобовых, которые являются лучшими предшественниками для него, и развитием животноводства.

Доказано, что в будущем основными поставщиками картофеля на рынок в Украине будут сельскохозяйственные предприятия с частной собственностью на средства производства и коллективной формой хозяйствования.

Обосновывается целесообразность государственного регулирования рынка картофеля. Влияние государства на развитие рынка картофеля должно проявляться в контроле качества семенного материала, лицензировании новых сортов, государственной поддержке селекционно-семеноводческих учреждений, укреплении сети государственного сортоиспытания и т.п.

Отмечено, что только товарное производство картофеля на базе новейших технологий с одновременным развитием технологий селекционного процесса создаст надлежащие предпосылки развития украинского картофелеводства.

Ключевые слова: рынок, экономический механизм, картофелеводство, картофелепродуктовый подкомплекс, рынок картофеля, конъюнктура рынка.

ANNOTATION

Meh L.M. Economic mechanism of formation and functioning the potatoes market. - Manuscript.

The thesis is presented to compete for an academic degree of a Candidate of Economics by the specialiti 08.07.02 – Economics of agriculture and agro-industrsal complex. – Kharkiv State Agrarian University named after V.V.Dokuchaev, Kharkiv, 2004.

The thesis presents the basic research results of the elaboration of economic mechanism of formation and functioning the potatoes market in conditions of restructuring and reforming the Ukrainian potatoes-producing subcomplex on the basis of rational integration of market and state regulation mechanisms.

It investigates the economic sense of the categories „market” and “economic mechanism”, studies methodological fundamentals of marketing and potatoes market conjuncture analysis. Contemporary state of the Ukrainian potatoes market, economic conjuncture and trends of potatoes market of Chernihiv region, economic effectiveness of potatoes production in different types of economic formations are analyzed. Ways of increasing the competitive ability of potatoes production and activities of potatoes infrastructure development are elaborated, the components of economic mechanism of potatoes market formation are defined and substantiated in the work.

Key words: market, economic mechanism, potatoes production, potatoes-producing subcomplex, potatoes market, market conjuncture.